

УДК 336.02

İSLAMÎ FİNANSIN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜ

Ahmed Abdullahi Hussein, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı öğrencisi, Türkiye <Qalinle155@gmail.com>

**О РОЛИ ИСЛАМСКОЙ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ
В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ**

Ахмед Абдуллахи Хусейн, Институт социальных наук, Факультет экономики, Отделение экономической политики, Университет Коджаэли, Турция <Qalinle155@gmail.com>

THE ROLE OF İSLAMİC FİNANCE İN EKONOMİC DEVELOPMENT

Ahmed Abdullahi Hussein, Kocaeli university Institute of Social Sciences Faculty of Economics faculty of economics Department of Economic Policy, Turkey <Qalinle155@gmail.com>

Abstract

The drive of this working paper is to stretch the real implication of development from Islamic viewpoint. Most of Muslim countries are LDCs and using the religious and social belief of Islam is very beneficial to create institutions and to take ethical and moral change for development in these countries. Islam seems to be the only dynamic religion and talks us about deterrence of interest, similar to Christian and Jewish theologies. But at the same time provides a complete setoff trade and financing modes, not simply and totally defined in any other religion or social order. Even TFP, a new concept for united competence has been advised in Islam, ostracism to self-centeredness and uniqueness of worldly finances. Approximately professors of WEST consider use of Islamic Finance more suitable for economic development, while others reflect Islam as obstacle & threat to development of Muslim countries. We confidence that the Study will be beneficial in this regard to deliver another valued hypothetical measurement to this arena of study.

Keywords: islamic finance, economic development.

Аннотация

Стимулом для подготовки данной статьи послужило увеличение реальных темпов развития с точки зрения ислама. Для большинства мусульманских стран характерен низкий уровень экономического развития, использование религиозных и социальных принципов ислама для создания институтов распространения этических и моральных нововведений в целях развития этих стран. Ислам является динамичной религией, указывающей на средства сдерживания от совершения недопустимых действий (путем устрашения), подобно христианской и еврейской теологии. В то же время он дает детальные наставления и указания на соблюдение торговых и финансовых правил и принципов в отличие от других религий. Концепция эффективного совместного развития также используется в исламе. Часть западных профессоров рассматривает принципы исламского финансирования более подходящими для экономического развития, в то время как другая часть видит в исламе препятствие и угрозу для развития мусульманских стран. Исследования в этой области будут полезны и результативны.

Ключевые слова: исламская система финансирования, экономическое развитие.

Özet

Bu makalenin amacı, kalkınmanın gerçek anlamını İslamî bakış açısından vermektir. Birçok Müslüman ülke az gelişmiş durumda bulunmaktadır. İslam'ın dinî ve sosyolojik ideolojisini bu ülkelerde kalkınma noktasında ahlaki ve etik değişim gerçekleştirmek ve kurumlar kurmak için hayli faydalı bir biçimde kullanmaktadır. İslam Hristiyan ve Yahudi teolojilere benzer bir biçimde faize mani olma konusunda bize bir şeyler söylüyor ve bu konudaki yegâne dinamik dindir. Ama aynı zamanda İslam karşılıklı ve kapsamlı ticaret ve finansman tarzları açısından önemli imkânlar sunuyor, bu imkânlar diğer herhangi bir dinde veya sosyal düzende bu denli kolay ve eksiksiz bir izahına rastlamak mümkün değildir. Toplam Faktör Verimliliği (TFP) denilen, kolektif verimlilik için geliştirilmiş modern kavram İslam içinde kullanılmakta, İslam materyalist ekonominin bencilliği ve bireyciliğinden uzak durmaktadır. Batılı kimi akademisyenler İslamî bankacılığın kullanımını ekonomik kalkınma için daha faydalı görmekte, kimileri de İslam'ı Müslüman ülkelerin kalkınması önünde bir tehdit ve engel olarak değerlendirmektedir. Umarız bu makale ilgili çalışma sahasına yeni, kıymetli bir teorik katkı sunarak faydalı olacaktır. Bu makele iki ana kısımdan oluşmaktadır: 1) İslam ve Ekonomik Kalkınma, 2) Ekonomik Kalkınmaya İslami Finansın Gelişimi.

Anahtar Kelimeler: islami finans, ekonomik kalkınma, yoksulluk.

İslam ve Ekonomik Kalkınma

Bugün bir ulusun ekonomik kalkınması ne anlama gelir? Batı ekonomileri sadece politik, ekonomik ve sosyal sahaları kontrol etmekle kalmıyor aynı zamanda finans ve ekonomi teorilerini de kontrol edip geliştiriyor, gelişmekte olan ülkeler için kalkınma kriterlerini onlar belirliyor. Ekonomistler bugün “kalkınmanın çıktılar, yani kalkınma büyüyen bir ekonomide yoksulluk, eşitsizlik ve işsizliğin azaltılması ve ortadan kaldırılması ile birlikte gerçekleşmektedir” demektedirler, ve kalkınmanın üç hedefi olduğunu söylemektedirler (Ali, 2004:5)

- I. Yiyecek, barınma, sağlık hizmetleri ve dağıtım ağının genişletilmesi gibi “ömür boyu varlığını koruyan” daha fazla gereklilik üretme,
- II. Yaşam standartını artırma ve bireysel özsaygıyı yükseltme,
- III. Ekonomik ve sosyal seçenekleri artırma, korkuyu azaltma.

Birleşmiş Milletler bileşik göstergeler karışımına karşı kalkınmayı ölçme noktasında genel kabul gören göstergeler kümesi geliştirmiştir:

i. Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Endeksi (HDI) bir ülkenin insani gelişmenin üç temel boyutu dahilindeki ortalama başarılarını ölçer. Hayat beklentisi, eğitim alma ve düzeltilmiş reel gelir (\$PPP kişi başına). İndeksi 1990'da Hintli Nobel ödüllü Amartya Sen, Pakistanlı ekonomist Mahbub Hak tarafından geliştirilmiştir. Bu isimlere Yale Üniversitesi'nden Gustav Ranis ve Londra Ekonomi Okulu'ndan Meghnad Desai yardım etmiştir. İndeks yıllık İnsani Kalkınma Raporu dâhilinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından, o günden beri kullanılmaktadır.

ii. Birleşmiş Milletler İnsani Yoksulluk İndeksi (HPI) kırk yaşından önce ölmesi beklenen insanların oranına, okuryazar yetişkinlerin oranına, sağlık hizmetine ve güvenli suya erişemeyen insanların oranına, beş yaşında düşük ağırlıktaki çocukların oranına başvurularak, mahrumiyet durumlarını ölçmektedir.

İslami ekonomi müslüman dünyanın büyük bir kısmında İslami köktenci hareketin zemin olması üzerinden bugün batı dünyasının büyük kısmı tarafından dikkate alınmaktadır. Köktenciliğin farklı tonları İslam içerisinde her zaman varolagelmıştır. Ama İslami köktencilğe yönelik dikkat aynı zamanda destekçilerin sayısı 1967 yılında altı gün savaşı'nda İsrail'e karşı Arap uluslarının yaşadığı yenilgi ardından büyük bir artış yaşadı. Birçok Müslüman bu aşağılayıcı yenilginin sebebinin Arapların Allah'a sırtlarını dönüp doğası gereği İslam'a karşı olduğu düşünülen komünizm veya kapitalizm gibi yabancı ideolojileri benimsemesi, bu nedenle Müslüman dünyanın sorunlarını çözememesi olduğunu düşünmektedir. Köktenciler her zaman ve her mekânda ekonomik ve toplumsal sorunlara çözümler sunduğu düşünülen şeriata geri dönüş çağrısı yapmaktadırlar. Bu mesaj doğası gereği birçok müslüman ülkede büyük bir ilgi görmektedir. Bunun

nedeni bu ülkelerde yoksulluğun, eşitsizliğin ve işsizliğin çok yaygın olmasıdır. Müslüman akademisyenler İslam'a bağlılığın büyük maddi başarılarla yol açabileceğini kanıtlamak adına askeri ve ekonomik başarıya işaret etmektedir. İslam köktenci bir ekonomik ajandaya sahip yegâne din değildir. Esasında Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm içinde gördüğümüz köktenci hareketler de benzer ekonomik analizlere sahiptir (Askari ve İqbal, 2014:5)

Sıklıkla söylendiği üzere birçok batılı akademisyen, İslami dünya görüşü maddi refah etkililik ve verimlilik, bireysel performans ve sorumluluğa çok az önem veren bir zihniyeti ve değer sistemini desteklemekte olduğunu söylemektedir. Müslümanlar söylendiğine göre daha çok ahiretle ilgilidirler. Bu tür bir kadere olan inanç ve tüm bu bileşenler toplamda ekonomik kalkınmayı ciddi biçimde engelleyen kaderci bir yaklaşıma yol açmaktadır. Bu isimlere göre İslami ekonomi sosyal piyasaya dayalı ekonomik sisteme kapalı bir sistemdir. Bazı akademisyenlerse İslam'ın ekonomi sisteminin İsviçre-Alman modeline dayalı bir tür evrensel bankacılık sistemine işaret ettiğini söylemekte onun ticari bankacılık alanının ötesinde işleyen ticaret ve sigorta gibi işlemlerinin yapılmasına ve aynı zamanda özkaynak teminine izin veren bir sistem olduğuna vurgu yapmaktadır. Evrensel bankalar, ticari muadillerine kıyasla bilgiyle ilişkilerinde daha iyi donanımlıdır (Iqbal & Ahmad, 2003:13).

Ne var ki tüm dünya ekonomistleri İslam'ın hem erkek hem de kadınlar için bilgi arayışını zorunlu kılan ilk toplumsal düzen olduğunu, bunu ekonomik büyüme ve kalkınma için bir ön şart olarak kabul etmektedirler. Bu ekonomistlerin ifadesiyle İslami ekonomik öğretiler 18. Yüzyıldan beri Batı'da meydana gelen hızlı ekonomik kalkınma için hayati kabul edilen kurumlara (özel mülkiyet, işletmeler, sermaye piyasaları, anonim piyasalar, çalışmaları kanunları, rekabet vb.) işaret etmekte veya bunların gerekliliğini vurgulamaktadır. En şaşırtıcı olansa toplam faktör verimliliği yani tüm birimler nezdinde birim başına çıktının İslam'da bireyler arasındaki rekabet değil katılım üzerinden, ekonomik büyümenin kilit unsuru olarak tarif edilmesi, böylelikle Adam Smith'in özçıkara dayalı yaklaşımı redde tabi tutmasıdır (Hasan, 1995:80).

Ekonomik Kalkınmaya İslami Finansın Gelişimi

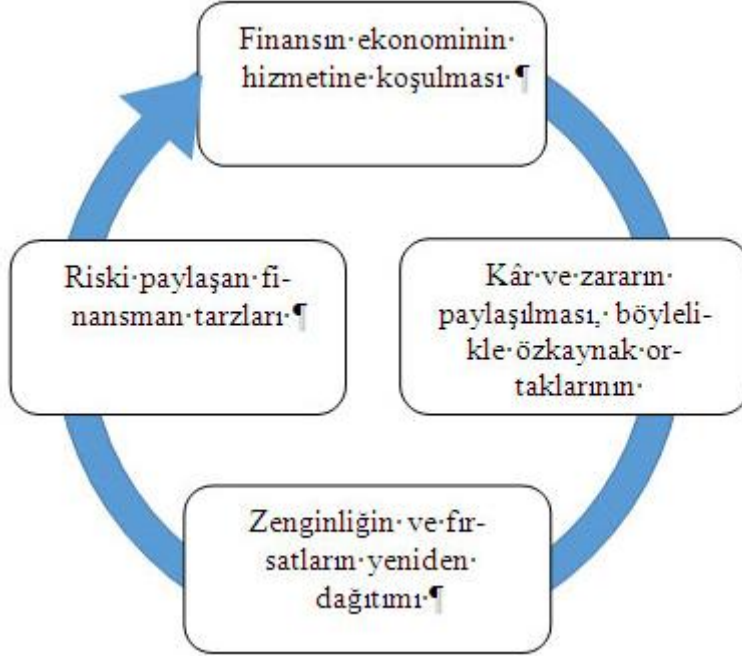
2015'te toplam ekonomik büyüme ılımlı bir seyir içerisinde olsa da temel ülkelerde ve bölgelerde eşitsiz gelişme ihtimallerine vurgu yapılsa da ekonomik faaliyet alanları (ulaşım, enerji, kamu hizmetleri ve telekomünikasyonla birlikte) altyapı gibi önemli sektörlerde artmaktadır.

Geçen yıllarda kıyaslandığında gelişmiş ekonomilerdeki göstergeler yükselmekte, yeni ortaya çıkan piyasalarda ve gelişmekte olan ekonomik ülkelerde büyüme öngörüsü düşük düzeyde seyretmekte, bu da petrol ihraç eden önemli İslam ülkeleri ve yeni piyasa ekonomilerde düşük bir görüntünün ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak devlet fonları, işletme finansmanı ve hane işlemleri gibi ekonomik gelişmelere katkı sunan önemli süreçler İslami finansın hizmet ettiği önemli alanlar olarak varlığını sürdürmektedir. İslami bankacılık ve sermaye piyasaları gibi önemli İslami finans kısımları şeriate uygun fonlama ve finans tarzlarının devreye sokulması üzerinden tüm dünya genelinde ekonomik büyümeye destek sunmaya devam etmektedir. İslami finansın sadece ekonomik kalkınma için alternatif bir finans kaynağı sunmadığı ayrıca ekonomik kalkınmayı teşvik eden ve hızlandıran özellikler ve ilkelere de sahip olduğunu bilmek gerçekten dikkate değer bir husustur (MIFC, 2015:1).

İslami finansın kimi özellikleri ve ilkeleri özkaynak temellidir. Finans sistemi ahlaki, sürdürülebilir, çevreye dost ve sosyal sorumluluğa dayalıdır. Riskin paylaşılmasını öngörür, finans sektörünü ekonomiye bağlar ve ekonomide finansın dahil edilmesinin ve sosyal refahın üzerinde durur. 2008 tarihi itibarıyla küresel finans krizi uluslararası finans sistemindeki bozulmalar ve finansal erime durumlarına tanıklık etmiş, İslami finans kurumları (İFK) bu krizlerden nispeten daha az etkilenmiş, bu kurumlar, risk paylaşma ve baskılardan uzak durma ve spekülasyon finansal ürünlerden kaçınma gibi temel operasyon ilkeleri üzerinden korunmuştur. Finansal istikrarı destekleyen, yapısından kaynaklı güçlü yanlarına ek olarak İslami finansın özel yapısı bu sebeplerden ötürü epey takdir toplamıştır. Özetle İslami finansın başka şeyler yanında ekonomik kalkınmaya yaptığı katkı İslami finansın doğasıyla alakalıdır. İslami finansın yapısı ekonomik kalkınmayı teşvik etmekte, sosyo-ekonomik araçların teminini kolaylaştırmaktadır. Bu araçlar

finansal erişimi sağlamakta, finansal hizmetlerden mahrum olanları sürece dahil etmekte, bunların ekonomik büyüme imkânını elde etmelerini sağlamaktadır. Resmi İslami finans hizmetleri bir çok Müslüman piyasasında mevcuttur. Bu piyasalar dini sebeplerle finans sektörün hizmetlerinden büyük ölçüde uzak tutulmuştur (Aziz, 2015:2).

Ekonomik Kalkınmayı Teşvik Eden İslami Finans İlkeleri

Şekil 1. Finansın ekonominin hizmetine koşulması

Kaynak: Aziz, 2015:3.

Ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesine katkı sunan İslami finansın bir dizi önemli ilkesi mevcuttur. Bunlar, başkaları yanında finansın ekonominin hizmetine koşulması, kâr ve zararın paylaşılmasına daha fazla vurgu, zenginliğin ve fırsatın yeniden dağıtılmasının kolaylaştırılması ve finansmana ait risk paylaşımı tarzlarından istifade edilmesini içermektedir.

Bu bağlamda İslami finansın sürdürülebilir kalkınmaya dair niteliği ilk olarak yoksulluğu azaltmakta ve ortak refahı artırmaktadır. Ayrıca İslami finans fiziki varlıklar ve ekonomiyle olan doğrudan bağı üzerinden ekonomik kalkınmaya önemli bir katkı sunmaktadır.

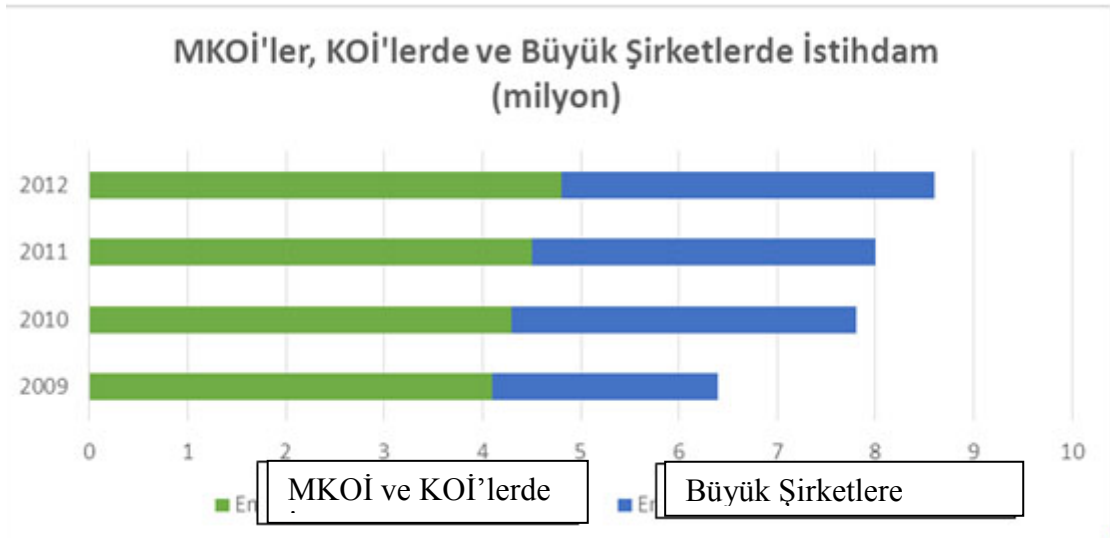
İkinci olarak kâr-zarar paylaşımına yönelik vurgu, çıktıyı artıran ve iş imkânları üreten verimli işletmelere yönelik finansal desteğin sağlanmasını teşvik etmektedir. Maddi varlıklara yönelik vurgu endüstrinin gerçek bir amaca hizmet eden işlemleri desteklemesini sağlamakta, finansal spekülasyona mani olmaktadır.

Üçüncü olarak zenginliğin ve fırsatın İslami finans dâhilinde yeniden dağıtılması finans sektörünün gelişmesine katkı sunmakta, finansal süreçlere katılım imkânını artırmaktadır. Bunun sebebi zenginliğin ve fırsatların dağıtımının sağlanmasıdır, bu sayede İslami finans finansal erişim imkânını artırmakta finansal hizmetlerden mahrum olanların sürece dâhil olmasını sağlamaktadır. Son olarak risk paylaşımı tarzlarına dayalı finansman zayıf ve küçük işletmelerin finansman araçlarına erişmesi noktasında faydalı olmaktadır. Toplamda İslami finansın bu temel ilkeleri ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesinde İslami finansın oynadığı pozitif rolün daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktadır (Aziz, 2015:3).

İslam Ekonomisi Uygun Sosyo-Ekonomik Finans Araçları

Pozitif ekonomik büyüme finansal süreçlere katılım hedefiyle bağlantılıdır. Bu nedenle İslam'ın ana amaçlarına uygun olarak, finansal sürece katılım noktasında önemli olarak görülen sosyo-

ekonomik araçlar üzerinde fazladan düşünülmesi gereken İslami finans sisteminde ana enstrümanlardan birisidir. Yoksullara finansal yardım sağlamak amacıyla tasarlanmış muhtelif sosyo-ekonomik finans araçları şeriata uygun mikro-küçük orta ölçekli işletmeler ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri içerir. Sosyo-ekonomik finans araçları yanında İslami finans sistemi aynı zamanda ekonomiye yönelik hizmetin parçası olarak hem zekâttan hem de vakıf sisteminden istifade edebilir. ekonomik kalkınma amacına ulaşma noktasında toplam İslami finans sistemi mikro-küçük orta ölçekli işletmeler ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri teşvik etmek için muhtelif adımlar atmıştır. Malezya gibi ülkelerdeki yargı sistemi gibi kimi yapılarda İslami finans sistemi mikro-küçük orta ölçekli işletmeler ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri ülkenin ekonomik büyüme hedefi noktasında önemli bir rol oynamaktadır. 2012’de mikro-küçük orta ölçekli işletmeler ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri yaklaşık 4,8 milyon işçi çalıştırmakta, büyük şirketlerde bu sayı sadece yaklaşık 3,6 milyon civarındadır (Furqani ve Mulyany, 2009:60).

Şekil 2. MKOİ'ler, KOİ'lerde ve Büyük Şirketlerde İstihdam (milyon)

Kaynak: Furqani ve Mulyany, 2009:60.

Endonezya gibi diğer finans yargı sistemlerinede şeriata uygun MKOİ'ler ve KOİ'ler de ekonomik büyümede önemli bir motordur. Bunlar tüm işletmelerin yüzde 99,99'unu, istihdamın yüzde 97,2'sini temsil etmektedir.

İslami Kalkınma Bankası'nın Ekonomik Kalkınmada Oynadığı Muhtemel Rol

Kurum, 1973'te Cidde'de toplanan İslam İşbirliği Örgütü üyesi ülkelerin maliye bakanlarının ilk konferansı esnasında, “şariat ilkeleri uyarınca üye olmayan ülkelerdeki müslüman toplumların ve üye ülkelerdeki ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek amacıyla bir uluslararası finans kurumu kurma” fikri üzerinden teşkil edilmiştir. İslam Kalkınma Bankası üye ülkelerdeki kamu ve özel sektörlere ait projeleri finanse etmektedir. Ekonomik ve sosyal altyapı projelerine yatırım yapmakta, üye ülkeler arasında bilhassa sermaye malları ile ilgili ve genel ticaretin teşvik edilmesine katkı sunmakta, üye ülkelere teknik yardım sağlamaktadır. İslam Kalkınma Bankası aynı zamanda üye olmayan ülkelerdeki müslüman toplumlara yardım etmekte, İslami bankacılık ve İslam ekonomisi ile ilgili şariat temelli araştırmalar yapmaktadır (Saleem, 2008:26)

1. İslami Bankalar Portföyü,
2. İKB Birimi Yatırım Fonu,
3. İKB Altyapı Fonu,
4. Yatırım Sigortası ve İhracat Kredisi İçin İslami Şirket,

5. Özel Sektörün Gelişmesi İçin İslami Şirket,
6. Proje Finansmanı.

Gelişmekte olan ülke olarak Pakistan için en uygun olanı İKB Altyapı Fonu'dur ama tuhaf biçimde bu ülke bu fondan istifade edememektedir. Bu fonun stratejik hedefleri, (İKB'ye üye ülkelerde altyapı ile ilişkili endüstrilerde altyapı projelerinde özkaynak yaratımı ve özkaynakla ilişkili yatırımlar üzerinden) uzun vadeli sermaye değerlenmesi ve altyapı projelerinde İslami finansman faydalanma. Bu fon Bahreyn devleti tarafından teşkil edilmiştir. Bahreyn'de hükümet sınırlı bir ortak olarak fona özel statü bahşetmeyi kabul etmiştir. Fonun sektörel bazda odaklandığı alanlar, enerji sektörü, telekomünikasyon, ulaşım, su, arıtma ve doğal kaynakların geliştirilmesidir; Pakistanlılar hâlâ bu konu başlıklarında ciddi bir ihtiyaç içerisinde. Ülkede din, insanların ekonomik ve ahlaki yaşamlarında hâkim bir unsurdur. Ekim 2005'te yaşanan depremin ardından Pakistan'ın kuzey bölgeleri ile diğer bölgeler arasında muazzam bir altyapı farkı oluşmuştur. Bu noktada milyarlarca dolara ihtiyaç duyulmaktadır. İslami finans tarzları kalkınma faaliyetleri için kullanılabilir. Bu nedenle İslami bankalar aracılığıyla kalkınma dünya genelinde sağlıklı bir rol oynayabilir (Saleem, 2008:27).

Ekonomik Kalkınma İçin İslami Bankacılıktan ve Finansman Faydalanma

İslami ekonomide faiz haramdır ve onun toplum için aşağıda belirtilen kötülöklere yol açması muhtemeldir:

1. Kaynakların tahsisi üzerindeki kötü etkileri,
2. Üretim üzerindeki kötü etkileri,
3. Dağıtım üzerindeki kötü etkileri,
4. Suni paranın artması ve enflasyondur.

Suudi Arabistan Para Kurumu Üst Düzey Ekonomi Danışmanı Dr. M, Ömer Çapra bir hukuk danışmanı olarak bu pratiğin etkilerini şu cümlelerle özetlemektedir (Saleem, 2008:11):

“Kredideki genel eğilim, Lester Thurow'a göre liyakat sahibi olanlara veya zeki olanlara değil şanslı olanlara gitme yönündedir. Bu nedenle bankacılık sistemi sermayenin eşitsiz dağılımını pekiştirmektedir. ABD'deki en büyük altıncı banka olan Morgan Guarantee Trust Şirketi bile bankacılık sisteminin “küçük şirketlerinin finansmanı ve risk sermayedarlarının finansmanı konusunda başarısız” olduğunu, “fonların akmasına karşın, bu kurumların nakit zenginini birçok büyük şirket dışında kimseye fiyatlandırılmış fon sunmaya teşvik edilmediğini” kabul etmektedir. Bu nedenle mevduatı birçok katmanı içine alacak şekilde halkın geniş bir kesiminden gelmesine karşın işin kaymağını esas olarak zenginler yemektir.”

Bu ifadenin doğru olduğu, 1999 Eylül'ünde Pakistan Devlet Bankası'nın yayınladığı istatistikler de teyit etmektedir. 2.184.417 hesabın sadece 9269'u (toplam hesap sahiplerinin sadece yüzde 0,4243'ü) 438,67 milyardan istifade etmektedir. Bu da Aralık 1998 sonu itibarıyla toplam avansların yüzde 64,5'ine denk düşmektedir (Saleem, 2008:12).

Faiz temelli sistemde fonlar güçlü bir teminat temelinde verildiğinden ve fonların son kullanımı finansman için ana kriteri teşkil etmediğinden, bu durum insanları ellerindeki araçları gözetmeden yaşama konusunda teşvik etmektedir. Zenginler üretim projeleri için borç para almakla kalmamakta, ayrıca şüpheli tüketim konusunda adımlar atmaktadır. Aynı şekilde hükümetler borç parayı sadece gerçek kalkınma programları için değil, aşırı harcamaları ve politik hırslarının motive ettiği projeler için almaktadır. Bu adımların sağlam bir ekonomik değerlendirmeye dayandığı söylenemez. Proje dışı işlerle ilgili alınan borçlar faiz temelli sistem dâhilinde alınmakta, bu da korkunç boyutlara oluşan borcun miktarına katkıda bulunmaktan başka bir hayrı olmamaktadır (Saleem, 2008:12).

1998/99 bütçesine göre Pakistan'da toplam hükümet harcamasının yüzde 46'sı borçlara tahsis edilirken, sadece yüzde 18'i eğitim, sağlık ve altyapı gibi kalkınma ile ilgili meselelere ayrılmaktadır. Dahası hiçbir temeli olmayan, bankaların (ticari bankacılık süreci üzerinden verilen kredilerle) yarattığı para ve finans kurumları artık spekülâtif ticaretin öznesi durumuna gelmiştir. Bu da uluslararası piyasalarda ileriye dönük seçenekler biçiminde ortaya çıkan türev ürünler

aracılığıyla gerçekleşmekte, ekonomik depresyona yol açmakta, ekonomi balonunun şişmesine neden olan koşulları yaratmaktadır. Bu büyük balon piyasadaki şoklar üzerinden her an patlayacak durumdadır. Yakın geçmişte bu balonun birkaç kez patladığı koşullarda Asya kaplanları tümüyle çöküşün eşiğine gelmiş, bu şokların etkileri tüm dünyada hissedilmiş, bu noktada medya piyasa ekonomisinin son nefesini verdiği dair haberler geçmiştir (Saleem, 2008:13).

Yukarıda Belirtilen Sorunlarla İlgili Önerilerin Kısa Bir Özeti

Güçlü bir ekonomik yapı ve refah sistemi için ticari bankacılık sürecinin yarattığı para akımının değerlendirilmesi gereken noktalar;

1. Küçük orta ölçekli işletmelerin finansmanı, kırsal alanda ve tarımda operasyonel genişleme ve sosyal refah ile daha az sosyal eşitsizlik için tüzel ve şahsi zekât hesaplarının devreye sokulması suretiyle yoksulluğun azaltılması.

2. Küçük orta ölçekli işletme sektörüne krediler verip, tüm güvenlik faktörlerini dikkate alarak, karz-ı hasen programlarının devreye sokulması ile işsizliğin azaltılması.

3. Finansman açısından çile çekilmesine neden olan spekülasyon işletmelere mani olarak, toplum için ahlaki, etik ve faydalı krediler verilmesini de içeren, İslami finansman kurumlarının ve imkânlarının oluşturulması.

4. Tasarrufların ve işçi dövizlerinin İslami finansa dair tarzlar kullanılarak toplanması ve bunların kârlı, güvenli işletmelere akıtılması, ülkedeki kaynak tahsisine katkı sunulması.

5. İslami finans sistemiyle ilişkili genel bir bankacılık anlayışının geliştirilmesi, elinde teminatlar bulunan ve iyi kredi derecesine sahip olanlara krediler veren ticari bankacılık sisteminin yaygınlaştırılması.

6. Nispeten daha az suni para yaratmak ve spekülasyon işletmelere daha az fon aktarmak suretiyle hızla fırlayan enflasyon oranlarını düşürme.

Sonuç

İslami bakış açısından ve batı açısından kalkınmanın anlamını gördükten sonra İslami finansın sadece Müslüman ülkeler değil tüm kültürleri aşan bir değer ifade ettiğini söyleyebiliriz. İslami finans Müslüman ülkelerde bile modern dönemde tam anlamıyla ve tam bir bağlılıkla uygulanmamıştır. İslami finans insanlığın gelişimi için bir engel değil bir kapıdır. Batının miyopluğu sadece materyalist kalkınmayla sınırlıdır, manevi veya ahlakî kalkınmayı dışlanmaktadır, bu da az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme deneyimlerini başarısızlığa sürüklemekte, yoksulluğa, eşitsizliğe, cehalete ve etnik kimlikçiliğe yol açmaktadır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde aileyi dağıtmakta, maddi hırsı ve düzensizlikleri artırmakta, ahlaki değerleri azaltmaktadır. İslami finans ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynayabilir, bu, yukarıda sunulan birkaç öneri ile gerçekleştirilebilir, sadece başına “İslami” kelimesi getirilmiş bankalarla değil gerçekten İslami olan bankalarla bu işler yapılabilir.

Teoriyle ilgili yazına dair eleştiri üzerinden söylenebilir ki İslami finansman İslam öğretilerinden neşet eden bir dizi ilkeye dayanmaktadır. İslami bankacılığın temelini kâr paylaşma teorisi, İslami bankacılık teorisi, maliyet artı teorisi ve vakıf finansmanı teorisi oluşturmaktadır, bunların amacı, ekonomik büyüme karşılığında adaleti ve dürüstlüğü teşvik eder. Buna ek olarak empirik yazına dair eleştiri ise İslami bankacılığın ekonomik büyümeye yol açtığını ortaya koymaktadır. Gelgelelim çoğunluğu Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da bulunan, Katar, BAE, Bangladeş, Tunus, Bahreyn, Pakistan ve İran İslam Cumhuriyeti gibi, İslam’ın hâkim olduğu ülkelerde İslami bankacılığın rolüne dair birçok çalışma gerçekleştirilmiştir.

Afrika’da birkaç çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları Nijerya’da yapılmıştır. Daud vd.’nin (2011) çalışması, Yusuf ve Mobolaji’nin çalışması (2012) buna örnektir. Ackermann & Jacobs (2008) ise Güney Afrika’da bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kenya’da İslami bankacılıkla ilgili bir dizi çalışma yapılmıştır: Ahmednoor (2013), Mustafa (2013), Saida (2014) ve Wako vd. (2014). Ancak Nijerya, Güney Afrika ve Kenya’daki çalışmalar güçlükler, performans ve kâr etme becerisi gibi, İslami bankacılığın diğer yönlerini ele almaktadır. Bunların hiçbirisi İslami bankacılığın

rolünü incelememekte, ekonomik kalkınma üzerindeki etkisine bakmamaktadır. Buradan da İslami bankacılığın hâlâ daha birçok ülke için yeni bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

Aynı zamanda sonuç olarak şu kriterleride listeyebiliriz;

➤ İslami finans sistemi geleneksel bankacılık sistemine kıyasla, borç finansmanın ortadan kaldırılması sebebiyle daha istikrarlıdır. O aynı zamanda para arzının emtia arzının üzerine çıkmasına izin verilmemesi sebebiyle, ekonomide enflasyonu düşürmektedir.

➤ İslami bankalar, hem yatırımcılar hem de müteşebbisler işletmedeki her türden riski paylaştıklarından, geleneksel bankalara kıyasla daha az risklidir.

➤ İslami kâr paylaşımı anlayışı sosyal adalet ve uzun vadeli büyüme için daha fazla fayda sağlayıp, eşit gelir dağılımını teşvik etmesi üzerinden, ekonomik kalkınmayı desteklenmesine katkı sunmaktadır.

➤ Kâr-zarar paylaşımı programı sermaye tahsisini verimli hâle getirmektedir, zira sermaye getirisi, üretkenliğe tabidir, ayrıca fonların tahsisi de projenin başarısına bağlıdır.

➤ Kâr paylaşım programı yatırımı teşvik eder, çünkü yatırıma para ayıranlar banka kârlarından pay alırlar. Yatırımcıların isteklerindeki artış sonuçta istihdamda artışa yol açar.

➤ İslami bankalar yatırımlarını sadece gayrimenkul alanına indirgeme sorunundan kaçınmak amacıyla yeni finansal ürünler geliştirmelerine ek olarak, mevcut ürünlerini geliştirmek zorundadır. Bu da yeni, geleneksel olmayan piyasaların devreye sokulması ile birlikte işleyecek bir süreçtir.

Kaynakça

1. Ali, Muhamad. Islam and Economic Development in New Order's Indonesia (1967-1998), **Journal of East-West Center Working Papers**, 2004.
2. Askari, Hossein. Iqbal, Zamir. Understanding Development in an Islamic Framework, **Journal of Islamic Economic Studies**, Vol. 22, No. 1, May, 2014.
3. Iqbal, M., & Ahmad. T. Islamic Finance and Economic Development, **Journal of Economic Cooperation and Development**, 2003.
4. Hasan, Zubair. (1995). Economic Development in Islamic Perspective: Concept, Objectives, and Some Issues. **Journal of Islamic Economics**, 1995.
5. Aziz, Zeti Akhtar. Islamic Finance: Promoting Real Economic Development. **Published by Malaysia International Islamic Financial Centre (MIFC)**, 28 October 2015.
6. Furqani, Hafas. Mulyany, Ratna. Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia, **Journal of Economic Cooperation and Development**, 2009.
7. Saleem, Shahid. Role of Islamic Banks in Economic Development, **Journal of Graduate research assignment at Hailey College of Banking and Finance**, University of Punjab, February 2008.